

ZLOUPORABA DROGA – PRISTUPI, PARADIGME I NAČINI RADA U OKVIRU PROBACIJE

SAŽETAK

Ovisnici o drogama nerijetko čine kaznena djela te na taj način dolaze do doticaja s kaznenopravnim sustavom čime postaju i potencijalni klijenti probacijske službe. U Hrvatskoj su tek od nedavno s radom započeli prvi probacijski uredi i prvi probacijski službenici, te se očekuje da će s povećanjem broja osoba uključenih u probaciju rasti i broj ovisnika s kojima će raditi probacijska služba. U ovom radu razmatraju se međunarodni pristupi i strategije vezane uz problem zlouporabe droga i postojeće paradigme rada s počiniteljima kaznenih djela u okviru probacije. Analizira se značaj koji je zlouporabi droga potrebno dati u okviru rada probacijske službe kod dostave izvješća prilikom donošenja različitih odluka u okviru kaznenopravnog sustava, kao i u radu s počiniteljem kaznenog djela u zajednici. Navode se i određeni načini rada i intervencije, koji su se pokazali učinkovitima u radu s ovisnicima, uz poseban osvrt na problem kršenja uvjeta probacije češće prisutan kod ovisnika. Rad sadrži i kratak pregled aktualne situacije

¹ Snježana Maloić, socijalna pedagoginja, e-mail: snjezana.maloic@pravosudje.hr

² Adriana Mažar, socijalna pedagoginja, e-mail: adriana.mazar@pravosudje.hr

³ Dr. sc. Anita Jandrić Nišević, socijalna pedagoginja, e-mail: ajandric09@gmail.com

Pregledni članak

Primljeno: listopad, 2013.

Prihvaćeno: siječanj, 2014.

UDK 343.281: 613.83

Snježana Maloić¹

Adriana Mažar²

Ministarstvo pravosuđa

Uprava za kazneno pravo i

probaciju

Sektor za probaciju – Središnji

ured

Anita Jandrić

Nišević³

Sveučilište u Zagrebu

Edukacijsko-rehabilitacijski

fakultet

Odsjek za kriminologiju

Ključne riječi:

droge, ovisnost, kazneno
djelo, probacija.

u Hrvatskoj, uz naznake smjernica daljnjeg unapređivanja rada s ovisnicima u okviru probacije.

UVOD

Pod pojmom droge u ovom se radu misli na ilegalne psihoaktivne tvari. Vezano uz pojam ovisnosti, postoje različite definicije, međutim sve uključuju ponavljajuću snažnu motivaciju za uključivanje u aktivnost bez vrijednosti za preživljavanje, koja se stječe i obnavlja kroz sudjelovanje u toj aktivnosti, neovisno o rizicima i šteti koju donosi (Galić, 2003.; West, 2013.) te se pojam ovisnosti u ovom radu u tom smislu i koristi. Zloupotrebom droga, sukladno čl. 2. st. 1. toč. 15. Zakona o suzbijanju zloupotrebe droga, smatra se uzgoj biljaka za dobivanje droge, posjedovanje sredstava za izradu te posjedovanje i promet droge i tvari koja se može uporabiti za izradu droge protivno zakonskim odredbama. Termin korisnik droge koristi se sukladno novoj verziji klasifikacije psihičkih poremećaja (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders 5, DSM 5) koja je na snagu stupila u svibnju 2013. godine (American Psychiatric Association, 2013.). Bitno je naglasiti da se ovaj rad ne bavi počiniteljima kaznenih djela kojima je u okviru neovlaštene proizvodnje, preprodaje i krijumčarenja droga jedini cilj stjecanje materijalnih sredstava. Nadalje, rad se tek djelomice bavi korisnicima droga koji zakonske norme krše samim posjedovanjem droge za osobnu uporabu, a prvenstveno je usmjeren na postupanje i rad s korisnicima droga koji čine različita kaznena djela.

Korisnici droga su heterogena populacija – razlikuju se po uzrocima konzumiranja, neposrednim motivima, socijalnom statusu, dobi, obrazovanju, vrstama droga koje koriste, učestalosti konzumiranja, stupnju uključenosti u životni stil ovisnosti, motivaciji za promjenu i tretman itd. (Buđanovac i Jandrić, 2002.). Povezanost između pojavnosti zloupotrebe droga i uključenosti u kriminalno ponašanje podrazumijeva vrlo složen odnos koji ovisi o nizu bio-psiho-socijalnih čimbenika – psihosocijalni uvjeti u kojima se odvija zloupotreba droga, različiti psihološki i fiziološki učinci pojedinih droga te psihološke karakteristike pojedinca koji uzima droge (Tatalović Vorkapić, Antičević i Dadić Hero, 2010.). Vezano uz povezanost droga i kriminala, najčešće se nude tri objašnjenja: a) uporaba droga dovodi do kriminala, b) kriminal vodi prema korištenju droga, c) povezanost droga i kriminala pojašnjava se u sklopu zajedničkih uzroka (Gottfredson, Kearley i Bushway, 2008.), a dodatno se javlja i hipoteza da kriminalizacija droga uzrokuje kriminalitet (Butorac i Mikšaj Todorović, 2002.). Sva ova objašnjenja nisu međusobno isključiva, s obzirom da povezanost droga i kriminala nije ni jednostavna ni linearna (Galić, 2003., European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction – EMCDDA, 2013.). Unatoč dominaciji postavki da droga dovodi do kriminala (Simpson, 2003.), postoji

tek slaganje oko toga da je odnos droge i kriminala vrlo složen. Naime, i počinitelji kaznenih djela i ovisnici su osobe posve specifičnih životnih navika, sustava vrijednosti i načina uzdržavanja (Butorac i Mikšaj-Todorović, 2002.).

Istražujući odnos između zlouporabe droga i uključivanja u kriminalno ponašanje, Šarić, Sakoman i Zdunić (2002.) nisu utvrdili značajne razlike s obzirom na zlouporabu droga i uključenost u kriminalno ponašanje kod žena. Međutim, u uzorku muških ispitanika dobivene su statistički značajne razlike: veći broj osoba počini prvo kazneno djelo tek nakon što počne konzumirati drogu, ispitanici koji konzumiraju teže droge (opijate i stimulanse) čine teža kaznena djela, a osobe koje duže vremena konzumiraju drogu čine i teža kaznena djela i češće se bave kriminalnom djelatnošću. Za mnoge je ovisnike najdostupniji izvor zarade preprodaja droga drugim ovisnicima; primjerice, u okviru istraživanja koje su provele Butorac i Mikšaj-Todorović (2002.), oko 45% kaznenih djela koje su počinili ovisnici odnosilo se na neovlaštenu proizvodnju i stavljanje u promet opojnih droga i omogućavanje uživanja opojnih droga. Prodaja droga kako bi se financirala vlastita ovisnost opće je prepoznato ponašanje kod ovisnika, kada su žrtve zapravo drugi ovisnici (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction – EMCDDA, 2012.).

Korisnici droga kaznena djela čine pod djelovanjem droga, kako bi došli do droge (na primjer, neovlaštena prodaja i kupnja droga, teške krađe, prijevare, krivotvorenja) ili da bi došli do sredstava za kupnju droga (na primjer, indirektni delikti nabave – imovinski kriminalitet) (Žic-Blažić, 2000.). Imaju visoke stope kriminalne aktivnosti, čine disproporcionalne količine svih vrsta kaznenih djela, uključujući nasilna kaznena djela (Marlowe, 2002.) - kaznena djela čine četiri do šest puta više kad koriste narkotike, a učestalost i ozbiljnost kriminalnog ponašanja raste s povećanjem razina korištenja droga (Peters i Wexler, 2005.; Harrel i Roman, 2001.; Šarić, Sakoman i Zdunić, 2002.; Tatalović Vorkapić, Antičević i Dadić Hero, 2010.).

Istraživanje započeto krajem 80-ih godina prošlog stoljeća, a koje je do 2003. godine provedeno u 23 grada u Sjedinjenim Američkim Državama, pokazalo je da je u 18 od 23 grada polovica ili više od polovice uhićenih osoba bilo pozitivno na nedozvoljene droge (Taxman, Perdoni i Harrison, 2007.). Počinitelji kaznenih djela koji koriste droge čine velik udio u zatvorskoj populaciji u mnogim državama (Van Zyl Smit, 2007.), ali i u okviru populacije uključene u probaciju. U okviru nacionalnog istraživanja provedenog 1995. godine u Sjedinjenim Američkim Državama, na uzorku od preko 2 000 punoljetnih osoba u okviru probacije, gotovo 70% počinitelja kaznenih djela izjavilo je da je u prošlosti koristilo droge, 32% je navelo kako su ilegalne droge koristili u razdoblju od mjesec dana prije počinjenja kaznenog djela, a 14% izjavilo je kako su bili pod utjecajem droga u vrijeme počinjenja kaznenog djela (Mumola i Bonczar, 1998.).

Problem je što se ovisnike koji su počinili kazneno djelo nerijetko unaprijed stigmatizira kao »kriminalce«, što dovodi do represivnog pristupa, umjesto da ih se

tretira i štiti kao žrtve kriminala (Šarić, Sakoman i Zdunić, 2002.), a u okviru programa liječenja često im se pristupa uz pesimizam i daleko manja očekivanja (Galić, 2003.). Ipak, istraživanja koja se provode od sredine sedamdesetih godina prošlog stoljeća pokazuju da tretman može pomoći korisnicima droga u promjeni njihovih stavova, uvjerenja i ponašanja, prestanku uzimanja droga i prestanku činjenja kaznenih djela, kao i u smislu njihove socijalne (re)integracije (National Institute on Drug Abuse – NIDA, 2012.). Također, istraživanjima je utvrđeno da rad s ovisnicima počiniteljima kaznenih djela može biti učinkovit i u zajednici, kao i da može biti učinkovitiji od zatvorskih kazni, a o čemu će se više govoriti u nastavku rada. Ovdje ćemo samo naglasiti da važnu ulogu pri tome imaju probacijske službe.

U Hrvatskoj su zakonski preduvjeti za rad profesionalne probacijske službe ostvareni 2009. godine, a prvi probacijski uredi započeli su s radom u lipnju 2011. godine. Paralelno s početkom obavljanja različitih probacijskih poslova, raste i broj klijenata probacijske službe (Kovčo Vukadin, Maloić i Rajić, 2012.). Za očekivati je da će taj broj i nadalje rasti, kao i da će u obavljanju probacijskih poslova biti uključeno i sve više ovisnika o drogama. Zbog korištenja droga, u različite oblike liječenja tijekom 2012. godine bilo je uključeno 197 osoba, tj. 6% svih osoba uključenih u obavljanje probacijskih poslova (Maloić i Mažar, 2013.). Obavljanje probacijskih poslova novina je u Hrvatskoj, a time i rad s korisnicima droga u okviru obavljanja ovih poslova. Svrha je ovog rada razmotriti određena pitanja i poteškoće vezane uz rad s korisnicima droga u okviru probacije te ponuditi određene smjernice za unapređenje rada, kako probacijskog, tako i kaznenopravnog sustava u cjelini. Rad je prvenstveno usmjeren na korisnike droga koji kaznena djela čine pod djelovanjem droga, te radi nabave droga ili sredstava za nabavu droga.

PRISTUPI PROBLEMU ZLOUPORABE DROGA

Problem zlouporabe droga intenzivnije se na sjevernoameričkom i europskom području javlja u drugoj polovici 20. stoljeća, dovodeći do velike zabrinutosti i straha uslijed »epidemije« droga. Početkom 70-ih godina razine zatvorske populacije bile su niske, a u penalnoj filozofiji dominirao je rehabilitacijski pristup (Greene, 2002.). Međutim, 80-ih i 90-ih godina prošlog stoljeća, naročito u Sjedinjenim Američkim Državama, ponovno počinje dominirati filozofija orijentirana na kažnjavanje – počinitelja se vidi kao osobu koja bira kazneno djelo i odgovorna je za svoje ponašanje, fokus se stavlja na retribuciju, zastrašivanje i onesposobljavanje, a malo ili nimalo značaja daje se rehabilitaciji počinitelja (Benekos i Merlo, 1995.; Greene, 2002.; Maloić, Ricijaš i Rajić 2012.; Maloić i Rajić, 2012.). Droge se percipiraju kao neprijatelj i prijetnja, naglasak je na strahu i riziku, što vodi prema strategiji više usmjerenoj prema kažnjavanju, kontroli i isključivanju korisnika dro-

ga, radije nego prema zbrinjavanju, rehabilitaciji i socijalnoj inkluziji (Buchanan i Young, 2000., prema Buchanan, 2006.) – rat protiv droga zapravo postaje rat protiv korisnika droga. U okviru ovog zaokreta i kao posljedica »rata protiv droga« koji se u SAD-u od 1980-ih nesmanjeno nastavio u 1990-e, zatvaranje ovisnika počinitelja kaznenih djela povećano je za 510% u razdoblju od 1983. do 1993. godine i oni postaju značajan dio zatvorske populacije (Greene, 2002.). S obzirom na prohibicijske strategije, sve se manji prioritet davao prevenciji uzimanja droga, tretmanu i rehabilitaciji, što znači da su u tom smjeru i resursi bili sve oskudniji (Buchanan, 2006.). Ovakav je pristup u određenoj mjeri bio prisutan i na europskom području.

Ovoj su se neoklasičnoj perspektivi uporno suprotstavljali pristalice pozitivističkih teorija, tvrdeći da kriminal nije tako jednostavan, da je u objašnjavanju kriminalnog ponašanja potrebno u obzir uzeti niz bioloških, psiholoških i socioloških čimbenika, te da je društvo obvezno pomagati počinitelju, s obzirom da i sociološki čimbenici doprinose kriminalnom ponašanju (Whitehead, 2008.). U zemljama Europske unije i SAD-a danas se umjesto zatvorske kazne ovisnicima sve češće izriču sankcije i mjere u zajednici, u okviru kojih se ovisnike uključuje u tretman u zajednici te se uvjetno odgađa daljnji kazneni progon ili izvršenje kazne zatvora. U pojedinim zemljama, kao što je na primjer Velika Britanija, i sud je obvezan sudjelovati u praćenju napretka ovisnika, osiguravajući redovita saslušanja na sudu, dok su u SAD-u osnovani i specijalni sudovi koji se posebno bave počiniteljima kaznenih djela ovisnima o drogama (eng. *drug courts*), kada ovaj aranžman za počinitelja kaznenog djela uključuje redovita saslušanja pred sucem, tim stručnjaka koji rade pri sudu te intenzivan tretman koji uključuje testiranje na droge (Jandrić, 2006.).

Europske zemlje sve su više usmjerene na mogućnost ovisnika da zatraži/prihvati tretman, dok istovremeno donose i provode zakone usmjerene na suzbijanje trgovine drogama (Anderson, 2012.). Portugal je 2001. godine dekriminalizirao sve droge, na način da nema kaznene sankcije za posjedovanje i korištenje droga, osim ako postoji sumnja na preprodaju. Ovisnici se ne tretiraju kao kriminalci, već kao osobe koje pate od bolesti. Dok je Portugal bliže anti-prohibicijskom modelu, Njemačka je još uvijek primarno usmjerena na prohibicijski model. Iako je posjedovanje bilo koje nedopuštene supstance kazneno djelo, Njemačka također sve više napušta tretiranje korištenja droge kao kaznenog djela, smatrajući to prvenstveno predmetom javnog zdravlja, na način da se ovisnici upućuju u tretmanske programe odobrene od strane suda. Nizozemska je *de facto* dekriminalizirala kanabis i ostale »meke« droge (osim prodaje velike količine jednom korisniku, prodaje djetetu itd.), a usmjerena je na suzbijanje trgovine drogom i organiziranog kriminala. Ova država ima jednu od najnižih razina korištenja droga, »mekih« i »tvrdih«, uključujući sve dobne skupine. Ovim primjerom zapravo je osporena tvrdnja kako samo »oštar« pristup i strogo kažnjavanje mogu dati rezultate. Naime, još 1975.

godine, kada je nizozemski parlament osnovao posebno povjerenstvo sa zadatkom da razmotri prohibiciju, usvojena je politika u okviru koje se korištenje droga percipira kao zdravstveni problem. Istovremeno, naglasak se stavlja na prevenciju zlouporabe droga, ograničavanje dostupnosti teških droga, suzbijanje kriminala i ilegalne preprodaje droga. Dok je u SAD-u, a velikim dijelom i u Europi, 80-ih i 90-ih godina prošlog stoljeća uz rast konzumiranja droga dominirala prohibicija i represija, Nizozemska je, primjerice, 1995. godine imala jednu od najnižih stopa korištenja droga u Europi, uključujući »lake« i »teške« droge (Dolin, 2001., prema Gildrebloom, Hanka i Lasley, 2009.).

Vezano uz posjedovanje droge, postoje različiti pristupi u pojedinim državama – posjedovanje određenih količina droga za osobnu uporabu može se »zanemariti«, procesuirati kao prekršaj ili kao kazneno djelo (Makvić, 2003.). Često se postavlja pitanje dovodi li dekriminalizacija droga ili određenih količina droga do smanjivanja interesa društva za problem zlouporabe droga, tj. do ograničavanja društvenih resursa namijenjenih suzbijanju zlouporabe droga, a posebice onih namijenjenih liječenju ovisnika. Odabir dekriminalizacije ne znači ujedno i da ove zemlje zanemaruju i ignoriraju problem zlouporabe droga, već upravo suprotno – utvrđeno je da kriminalizacija u određenoj mjeri zapravo pogoršava problem, te se traži drugačije rješenje (Greenwald, 2009.). Naime, teži se optimalnoj ravnoteži između zaštite zdravlja i suzbijanja kriminala s jedne strane i negativnih posljedica koju može imati prevelika represivnost (Jelsma, 2008.). Ovakva politika ne dovodi, ili svakako ne bi smjela dovoditi, do smanjenog društvenog odgovora na ovaj problem – naglasak se zapravo stavlja na prevenciju i tretman kao glavne odgovore društva. Svakako je drugačiji odgovor društva potreban kod korisnika droga koji zakonske norme krše samim posjedovanjem droga (kojima se tretman može nuditi u okviru prekršajne sfere, a ne kaznene), a drugačiji kod ovisnika koji uslijed ovisnosti čine različita kaznena djela.

Može se reći da nakon godina strogog kažnjavanja i za samo posjedovanje, zemlje Europske unije mijenjaju fokus, na način da se umjesto na kriminalizaciju korisnika droga, naglasak stavlja na preventivne napore i tretman ovisnika. Dakle, možemo zaključiti kako suvremeni pristupi suzbijanju zlouporabe droga uključuju: (1) suzbijanje organiziranog kriminala, (2) dekriminalizaciju posjedovanja droga, (3) prevenciju i tretman ovisnika.

Ipak, očekivanje da će javnozdravstveni pristup, tj. samo upućivanje ovisnika počinitelja kaznenih djela na tretman/liječenje dati bolje rezultate od punitivnih pristupa (usmjerenih na kažnjavanje, tj. zatvaranje, strogi nadzor u zajednici, učestalo testiranje urina, elektronički nadzor itd.) nije se ispunilo. Istraživanja su pokazala neprihvatljivo visoko osipanje kod provođenja tretmana – otprilike 30 do 50% osoba za koje je dogovoren tretman, ne pojavi se na inicijalnom susretu; od onih

koji dođu, između 40 i 80% odustane u prva tri mjeseca, a 80 do 90% odustane tijekom prve godine dana (Marlowe, 2002.). Samo je po sebi razumljivo da tretman ne može biti učinkovit ako klijent ne sudjeluje. S druge strane, iako se čini da je ideja kažnjavanja suprotna podršci, tretmanu i pomaganju, čini se opravdanim da konstruktivno kažnjavanje može uključivati i određenu razinu prisile, ali u smjeru suočavanja počinitelja kaznenog djela s učincima počinjenih kaznenih djela, njihove rehabilitacije, osiguravanja prava i zaštite žrtava kaznenog djela te kako bi se osiguralo obeštećenje ili mirenje (Duff, 2003., prema McNeill i Weaver, 2010.). Istraživanja pokazuju da određena razina prisile može rezultirati pozitivnim rezultatima vezanim uz tretman. Naime, ova prisila pomaže počiniteljima kaznenih djela – korisnicima droga da dulje ostanu uključeni u programe, a s duljinom uključenosti u program, rastu i šanse pozitivnih ishoda (Frisher i Beckett, 2006.).

Na tom tragu nastala je strategija koja je zapravo jedina do sada dovela do smislenih i konzistentnih rezultata vezanih uz korištenje droga i kriminalni recidivizam, a koja predstavlja kombinaciju javnozdravstvenog pristupa i pristupa usmjerenog na zaštitu zajednice. U okviru ove strategije tretman ovisnosti podrazumijeva središnju ulogu (radije nego da se tretman vidi kao periferan u odnosu na kaznu) i nastoji se provoditi u zajednici gdje počinitelji mogu zadržati obiteljske i socijalne kontakte i težiti edukaciji i zaposlenju. Međutim, istovremeno postoji i nadzor, uz realnu prijetnju daljnjeg kaznenog progona, realizacije zatvorske kazne ili povratka u zatvor ako počinitelj ne završi tretman. U tablici 1. sažeto su prikazani različiti mogući pristupi suzbijanja korištenja ilegalnih droga i kriminaliteta povezanog s korištenjem droga.

Tablica 1. Pristupi suzbijanja korištenja ilegalnih droga i kriminaliteta (Marlowe, 2002.; NIDA, 2006.)

PRISTUPI SUZBIJANJA KORIŠTENJA ILEGALNIH DROGA I KRIMINALITETA	
Ugroza društvene sigurnosti	U fokusu je kriminalno ponašanje korisnika droga Nužnom se smatra punitivna reakcija Očekuje se da će kažnjavanje ovisnika dovesti do prestanka korištenja droga i prestanka činjenja kaznenih djela
Javnozdravstveni problem	U fokusu je ovisnost kao bolest Učinkovitim se pretpostavlja liječenje ovisnika Očekuje se da će se uspostavljanjem i održavanjem apstinencije prevladati i svi problemi povezani s korištenjem droga pa tako i činjenje kaznenih djela
Integrirana strategija: kombinacija javno zdravstvenog i društveno-zaštitnog pristupa	Naglasak je i na ovisnosti i na kaznenom djelu Učinkovitim se smatraju različiti oblici psihosocijalnog tretmana, ali uz nadzor Nužno je osigurati pomoć počinitelju, ali i zaštititi zajednicu

Rezultati istraživanja strategije kombiniranih pristupa su raznoliki, međutim kao minimum može se zaključiti da nadzor pridržavanja obveze provođenja tretmana u zajednici ima potencijal smanjiti kriminalni recidivizam i korištenje droga ako se ispravno provede. Dokazano je kako ova strategija može **reducirati kriminalni recidivizam i korištenje droga od 20 do 30%**, međutim potrebna su daljnja istraživanja kako bi se identificirale najučinkovitije i financijski najisplativije metode (Marlowe, 2002.).

RAD S KORISNICIMA DROGA U OKVIRU PROBACIJE

Kroz svoj razvoj, probacija punoljetnih počinitelja kaznenih djela prolazila je kroz različite faze: misionarska nastojanja usmjerena na spašavanje duša, profesionalna nastojanja usmjerena na liječenje počinitelja kroz rehabilitacijske programe, pragmatična nastojanja usmjerena na osiguravanje alternativa zatvaranju i pružanje pomoći počinitelju te pristup kažnjavanja u zajednici koji fokus pojačano stavlja na upravljanje rizikom i zaštitu zajednice (McNeill, 2006.).

Paradigme u okviru probacije

Koliki će značaj probacijska služba pridavati problemu zlouporabe droga i kako će raditi s ovisnicima, u velikoj mjeri ovisi i o prihvaćenju paradigmi obavljanja probacijskih poslova, prikazanih u tablici 2.

Tablica 2. Paradigme u okviru probacije

PARADIGME U OKVIRU PROBACIJE (Whitehead, 1995.; McNeill, 2006.; McNeill i Weaver, 2010.)	
Ne-tretmanska paradigma Nadzor i kontrola	<ul style="list-style-type: none">- zadatak je probacijskog službenika strogi nadzor i izvršenje kazne- učestalo javljanje probacijskoj službi, učestalo testiranje na droge, ispunjavanje različitih obveza u zajednici, elektronički nadzor- detektiranje kršenja i upućivanje osobe u zatvor predstavlja uspjeh probacije
»Što funkcionira« paradigma (eng. <i>what works</i>) Kombinacija nadzora i pomoći	<ul style="list-style-type: none">- profesionalna procjena rizika i kriminogenih potreba uz korištenje instrumenata procjene- uključivanje u strukturirane programe uz upravljanje slučajem (eng. <i>case management</i>)- intervencije usmjerene na smanjenje povratništva i zaštitu zajednice- naglasak je na radu probacijske službe koji treba biti standardiziran i profesionalan; počinitelj je dominantno objekt rada

<p>Paradigma prestanka činjenja kaznenih djela (eng. <i>desistance paradigm</i>)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ključnom se smatra motivacija počinitelja i osobni/socijalni kontekst u kojem postoje prepreke prestanku činjenja kaznenih djela - poseban se značaj pridaje individualnom pristupu i odnosu probacijskog službenika i počinitelja te aktivnoj i participativnoj superviziji - važno je koristiti i razvijati snage počinitelja, a ne se rukovoditi samo rizicima i potrebama te uvažiti njegov subjektivni doživljaj njegove situacije - nije dovoljno raditi samo na jačanju osobnog kapitala, ako u socijalnom kontekstu ne postoje mogućnosti da se on primijeni
---	---

Jedan od zadataka probacijske službe je i supervizija počinitelja kaznenih djela u zajednici (Kovčo Vukadin, Rajić i Maloić, 2011.; Maloić i Rajić, 2012.; Maloić, Ricijaš i Rajić, 2012.; Maloić i Mažar, 2013.). U okviru ne-tretmanske paradigme, cilj je strogi nadzor, a od probacijskog službenika zahtijeva se da reagira na svaki vid kršenja obveza/zabrana od strane počinitelja kaznenog djela. Istraživanja su pokazala da intenzivna supervizija ne daje ništa bolje rezultate od rutinske, ali da zapravo može povećati zatvorsku populaciju, s obzirom na pozitivne testove na droge koji potom vode upućivanju u zatvor (Whitehead, 1995.). Nadalje, dokazano je da intervencije kojima se stigmatizira, kažnjava i isključuje mogu predstavljati problem i stvoriti zapreke u procesu socijalne integracije pa tako i u procesu prestanka činjenja kaznenih djela (Mc Neill i Weaver, 2010.).

Dok se u okviru *what works* paradigme postavlja pitanje koje su se intervencije i programi pokazali učinkovitima u suzbijanju recidivizma, u okviru *desistance* paradigme postavlja se pitanje kako i zašto su nekadašnji počinitelji kaznenih djela promijenili svoje ponašanje. O istraživanjima u okviru ove dvije paradigme bit će više rečeno u nastavku rada.

Kazneni progon i donošenje odluke o sankciji/mjeri

U radu s ovisnicima počiniteljima kaznenih djela važnim se pokazalo postojanje i korištenje mogućnosti diverzije (eng. *diversion*). U okviru strategija diverzije, nadležna tijela fokusiraju se na mogućnosti drugačijeg postupanja s počiniteljima kaznenih djela, a koji bi inače bili procesuirani kroz kazneno-pravni sustav. S aspekta odlučivanja o diverziji, u svijetu postoje različita rješenja. Mogućnost da ne uhite ili ne progone počinitelja može imati već policija, kao na primjer u Australiji. Počiniteljima koji do sada nisu imali ili su imali malo kontakata s kaznenopravnim sustavom vezanih uz posjedovanje nedopuštenih droga, policija može ponuditi sudjelovanje u programu diverzije, tj. može im ponuditi edukaciju ili tretman. U nekim zemljama, na primjer u Australiji i SAD-u, proces diverzije formaliziran je u okviru pokreta specijalnih sudova za ovisnike počinitelje kaznenih djela, pokre-

nutog prije petnaest godina. Inicijalni rezultati sugeriraju da su programi u okviru ovih sudova učinkovitiji u preveniranju recidivizma nego zatvaranje i da koštaju manje (Van Zyl Smit, 2007.). U Portugalu se osobe koje su uhvaćene s drogom dovede pred komisiju koja se sastoji od medicinskih i pravnih stručnjaka kako bi se utvrdilo pokazuje li osoba znakove ovisnosti. Saslušanje se suspendira ako osoba nema ranijih presuda ili ako pristane na tretman. Osobi se može izreći verbalno upozorenje, novčana kazna, gubitak profesionalne dozvole ili druge administrativne mjere. Na ovaj način ujedno je značajno povećan broj ovisnika uključenih u tretman. U Njemačkoj, u okviru strategije smanjenja štete državni odvjetnik ima mogućnost diskrecije, tj. upućivanja počinitelja na tretman umjesto u zatvor, a ako počinitelj ispuni naloženu obvezu, državni odvjetnik mora odbaciti kaznenu prijavu. Uz odobrenje suda, postoji i mogućnost odustajanja od kaznenog progona u slučaju malih količina nedozvoljenih droga (Anderson, 2012.; Sirotić, 2012.). U slučaju kada ne postoji spremnost počinitelja kaznenog djela na suradnju ili se iz drugih razloga nastavlja kazneni progon, sljedeća je važna faza donošenje odluke o mjeri, odnosno sankciji.

Kod određivanja sankcije ovisnom počinitelju, potrebno je uzeti u obzir da je tretman ovisnosti o drogama u zajednici učinkovitiji, nego onaj ponuđen u zatvorskom sustavu pri čemu je naravno potrebno voditi računa i o zaštiti zajednice (Van Zyl Smit, 2007.). Istraživanja pokazuju da se ovisnici kojima je izrečena zatvorska kazna, tijekom uvjetnog otpusta ili po izdržanoj zatvorskoj kazni, često vraćaju u zatvor. Na primjer, nacionalno istraživanje provedeno u Sjedinjenim Američkim Državama pokazalo je da je oko 65% počinitelja kaznenih djela ovisnika, otpuštenih s izdržavanja kazne zatvora 1994. godine, bilo ponovno uhićeno u sljedeće tri godine, a da ih je gotovo 50% u istom razdoblju ponovno vraćeno u zatvor zbog kršenja uvjetnog otpusta (na primjer, pozitivan test na droge) ili počinjenja novog kaznenog djela (Langan i Levin, 2002.). Uvođenjem kvalitetnih programa u okviru alternativnih sankcija i mjera u zajednici, moguće je izbjeći negativne učinke zatvaranja ovisnika, postupno smanjiti uzimanje droga i uspostaviti apstinenciju te reducirati kriminalni recidivizam. Na primjer, uvođenjem programa *Hawaii's Opportunity Probation with Enforcement (HOPE)* zabilježen je pad pozitivnih testova i do 93% u prvih šest mjeseci, a uhićenja su smanjena za više od 50% u odnosu na razdoblje prije početka provođenja programa (Hawken, 2010.).

Jedan od sve prisutnijih poslova probacijskih službi je procjena rizika i kriminogenih potreba i dostava točnih, provjerenih i relevantnih podataka u postupku donošenja različitih odluka vezano uz počinitelja kaznenog djela (European Organisation for Probation, 2011.). U Njemačkoj, službenici na sudu na zahtjev suda ili državnog odvjetnika, u suradnji sa službom socijalne skrbi, pribavljaju informacije vezano uz počinitelja kaznenog djela i njegove socijalne veze (eng. *social enquiry*

report). Probacijska služba ujedno i nadzire i pomaže počiniteljima kojima je umjesto pritvora pod određenim uvjetima omogućen ostanak u zajednici te priprema izvješće vezano uz određivanje sankcije (eng. *pre-sentence report*). U Portugalu probacijska služba državnom odvjetniku ili sudu dostavlja izvješće o počinitelju koje može biti korišteno kod donošenja odluke o kaznenom progonu i odluke o pritvoru (eng. *pre-trial report*) ili odluke o sankciji. Probacijska služba ujedno nadzire počinitelja kad je uvjetno odgođen kazneni progon. U Nizozemskoj po zahtjevu probacijska služba, u suradnji s drugim službama, priprema izvješće o socijalnoj situaciji počinitelja i/ili daje svoju preporuku vezanu uz odluku koja se donosi. Počinitelju kaznenog djela pruža pomoć/intervenciju odmah po uhićenju u policijskoj postaji. Također nadzire i pomaže počiniteljima kod kojih se uvjetno odustalo od kaznenog progona ili su uz određene uvjete umjesto pritvaranja ostali u zajednici.

Prilikom izrade ovakvih izvješća, uvijek se uzima u obzir i prisutnost problema zloupotrebe droga. Naime, kaznenopravni sustav može biti učinkovito sredstvo upućivanja na tretman, kao i za zadržavanje u tretmanu. Studije pokazuju da se korisnici droga, upućeni na tretman u okviru kaznenopravnog sustava, u okviru svoje ovisničke karijere ranije uključuju u tretman nego što bi to inače bio slučaj i u tretmanu ostaju dulje (Farabee, Prendergast i Anglin, 1998.). Uočeno je i da upućivanje počinitelja na tretman odmah nakon uhićenja povećava motivaciju počinitelja za promjenom (Jandrić, 2006.). Također, istraživanja pokazuju da su tri mjeseca minimalni prag za postizanje učinka vezanih uz dozu, a 12 mjeseci mogao bi biti minimalni prag za uočavanje značajnijih smanjenja u korištenju droga (Marlowe, 2002.; Farabee, Prendergast i Anglin, 1998.; NIDA, 2006.). Nadalje, studije pokazuju da nedobrovoljnost participiranja u provođenju tretmana približno pokazuje jednake rezultate kao i dobrovoljno sudjelovanje. Probacija se stoga također pokazuje kao dobar kontekst za rano prepoznavanje problema i početak provođenja tretmana, uz integrirani pristup koji uključuje procjenu, povezivanje počinitelja s adekvatnim oblicima tretmana, provođenje intervencija (npr. tretman), nadzor (npr. testiranje) i ispunjavanje obveza (American Probation and Parole Association, 1996.).

Rad s počiniteljima kaznenih djela u zajednici

Istraživanja usmjerena na počinitelje kaznenih djela u probaciji potvrdila su korištenje droga kao važnu determinantu negativnih ishoda probacije, a dokazano je da tretman reducira vjerojatnost recidivizma (Huebner, 2007.). Izazov je za kaznenopravni sustav uspostaviti proaktivan supervizijski proces koji će adekvatno odgovoriti na kriminogene potrebe i rizik koji predstavlja počinitelj.

Bosker, Witteman i Hermanns (2013.) ističu više kriterija koje treba ispuniti učinkovit plan intervencije kad su u pitanju korisnici droga:

1. razina supervizije i intenzitet intervencija trebaju odgovarati riziku recidivima (viši rizik – intenzivnija intervencija)
2. intervencije se trebaju fokusirati na potrebe i probleme povezane s kriminalnim ponašanjem
3. socijalno učenje i kognitivno-bihevioralne strategije pokazale su se najučinkovitijima u reduciranju recidivizma
4. intervencije bi trebale dogovarati stilu učenja, sposobnostima, motivaciji i ograničenjima počinitelja kaznenog djela
5. poboljšanje socijalnog kapitala počinitelja važan je dio učinkovitog procesa rehabilitacije
6. važno je uključiti počinitelja u osmišljavanje ciljeva, definirati specifične i dostižne ciljeve i konstruktivno ih i proaktivno formulirati (što treba raditi, a ne što treba izbjegavati).

Istraživanja su pokazala da kod tretmana koji uključuje rad na ovakvim ciljevima ovisnici recidviraju rjeđe nego kada ciljevi uključuju izbjegavanje (Mann i sur., 2004., prema Bosker, Witteman i Hermanns, 2013.). Također, studije učinkovite prakse jasno su pokazale da se planovi intervencije (nazivaju se još i planovi supervizije, planovi upravljanja slučajem, planovi upravljanja rizikom ili planovi sankcije) trebaju strukturirati na temelju procjene rizika i potreba. Pouzdanost i valjanost procjena može biti poboljšana korištenjem strukturiranog instrumenta procjene, a strukturirana procjena rizika i potreba treba voditi prema planu intervencije. Ipak, istraživanja pokazuju da se mnogo informacija prikupljenih kroz procjenu zapravo ne koristi u planu intervencije (Bonta i sur., 2008., prema Bosker, Witteman i Hermanns, 2013.). Prijatelji i osnovne potrebe kao što su obrazovanje, zapošljavanje, financije i smještaj često nisu uključeni u plan intervencije, iako su procijenjeni kao dinamičke kriminogene potrebe (Bosker, Witteman i Hermanns, 2013.). Kao razlozi za ovakve propuste navode se nedostatak vremena probacijskih službenika, nedovoljna razina vještina i znanja te sustav vrijednosti službenika (Bullock, 2010.).

Prema nekim studijama, tretman reducira korištenje droga i kriminalnu aktivnost od 40 do 60% i povećava zapošljavanje za 40%. Istraživanja pokazuju da se kod počinitelja kaznenih djela ovisnih o drogama učinkovitima pokazuju rezidencijalni tretman (što ne znači da je potreban svim korisnicima droga), intervencije bazirane na kognitivno-bihevioralnoj terapiji, sustav nagrade i kazne i medikamentozna terapija, dok su se obećavajućim pokazali specijalni sudovi za ovisne počinitelje kaznenih djela, diverzija prema tretmanu i motivacijsko intervjuiranje (NIDA, 2006.). Motivacijsko intervjuiranje (engl. *motivational interviewing*) rezultat je prakse utemeljene na dokazima – provedenim istraživanjima pokazalo se kao iznimno korisna strategija rada s osobama koje su ambivalentne vezano uz promjenu ovisničkog ponašanja (Norton, 2012.; Pilling, Hesketh i Mitcheson, 2010.).

Naročito je korisno u radu s osobama s niskom motivacijom ili nemotiviranima za promjenu i može se koristiti u različitim fazama tretmana. Konfrontirajući pristupi mogu inhibirati promjenu i ohrabriti osobu da nastavi sa svojom ovisnošću (Clark i sur., 2006., prema Norton, 2012.). Studije su pokazale da direktivan i konfrontirajući pristup u okviru probacije dvostruko povećava otpor, a dovodi samo do pola željenih pozitivnih ponašanja, u usporedbi s alternativnim pristupom kao što je motivacijsko intervjuiranje (Miller i sur., 1993., prema Norton, 2012.). Jedan od pristupa koji se u radu s ovisnicima pokazuje učinkovitim je i sustav nagrade i kazne (eng. *contingency management*). Radi se o intervencijama u okviru kojih osobe primaju opipljive, pozitivne »pojačivače« za objektivne pokazatelje promjene ponašanja kao što su na primjer negativni testovi na droge. Na primjer, ovisnici dobivaju učere koje kasnije, kad ih dovoljno sakupe, mogu promijeniti za određene stvari ili usluge (Petry, 2006.). Najveći su problem ovakvih intervencija njihovi troškovi, tj. potrebna materijalna sredstva. U nedostatku istih, tim je važnije učvršćivati pozitivno ponašanje i koristiti nagrade (na primjer, potvrda o napretku, pohvala i priznanje suca ili druge osobe od autoriteta).

Istraživanja upućuju na podatak da manji recidivizam pokazuju klijenti probacijskih službenika koji modeliraju i jačaju pro-socijalne vrijednosti, koji koriste reflektivno slušanje, koji imaju više rezultate na skali pro-socijalne orijentacije i empatije (bolje razumiju stajalište klijenta); rezultati istraživanja potvrđuju učinkovitost pro-socijalnog modeliranja (eng. *pro-social modelling*), s posebnim naglaskom na značaju jačanja motivacije i optimizma u okviru ovog načina rada (Trotter, 2009.). U radu s počiniteljem važno je imati u vidu da su počinitelji kaznenih djela heterogeni, da su njihove potrebe složene i njihovi putovi prema prestanku činjjenja kaznenih djela individualni (McNeill i Weaver, 2010.). Supervizija mora biti proaktivna, što znači da probacijski službenik treba koristiti supervizijske kontakte za aktivni angažman počinitelja u upravljanju vlastitim ponašanjem i osnaživanje počinitelja za promjenu ponašanja (Taxman, 1999.). Također je bitno imati u vidu životni stil i individualne aspiracije u okviru modela dobrih života (eng. *good lives model – GLM*) te se oslanjati na postojeće snage počinitelja (Maloić i Rajić, 2012.). Provedene studije sugeriraju da prihvaćanje GLM modela poboljšava angažman u okviru tretmana i doprinosi pozitivnom terapijskom odnosu, kao i da produljuje razdoblja nečinjenja kaznenih djela (Purvis, Ward i Willis, 2006.). GLM model je primjer pristupa temeljenog na snazi rehabilitacije, a razvijen je neovisno o pokretu pozitivne psihologije. Cilj pristupa pozitivnog liječenja psiholoških i bihevioralnih problema je da se poboljša sposobnost pojedinaca da žive smislene, konstruktivne i na kraju sretne živote, tako da oni mogu odustati od daljnjeg činjenja kaznenih djela. Jedna od ključnih pretpostavki teorija pozitivne psihologije je da su sva ljudska bića prirodno potaknuta da traže određene tipove iskušenja ljudskog dobra i

da iskuse visoke razine dobrobiti. Smatra se da činjenje kriminalnih djela raste kada pojedincima nedostaje unutarnjih i vanjskih resursa pomoću kojih bi postigli svoje ciljeve na prosocijalan način. Pretpostavka je da su kriminalni i psihološki problemi direktne posljedice maladaptivnih pokušaja zadovoljenja ljudskih potreba. Iz perspektive pozitivne psihologije, da bi pojedinci zazirali od prijestupništva, trebala bi im biti pružena određena znanja, vještine, prilike i resursi kako bi živjeli kvalitetan život. Ukratko, tretman bi im trebao pružiti priliku da budu bolji ljudi s kvalitetnijim životima. Model kvalitetnog življenja zato pruža okvir za terapijske intervencije kod svih tipova pojedinaca.

Postoje 3 komponente GLM modela (Ward i Maruna, 2007.):

1. Skup generalnih principa i pretpostavki koji specificiraju vrijednosti koje su temelj rehabilitacijske prakse i oni koji bi trebali biti krajnji cilj u kliničkoj praksi.
2. Etiološke pretpostavke koje služe kako bi objasnile prijestupništvo i identificirale njegove funkcije.
3. Upletenost intervencije u sustav vrijednosti, ciljeva i principa i etiološke pretpostavke.

GLM model polazi od pretpostavke da zbog njihovog statusa kao ljudskog bića, za počinitelje vrijede iste pretpostavke i temeljne potrebe kao i kod ostalih ljudi te da su prirodno predisponirani tražiti određene ciljeve ili primarna ljudska dobra. Prema modelu, ova primarna dobra potječu iz ljudske prirode i evoluirala su kroz prirodnu selekciju kako bi pomogla ljudima uspostaviti snažne socijalne mreže kako bi preživjeli i razmnožavali se. Arnhart (1998.) označava ta dobra prirodnim željama jer su ona toliko duboko ukorijenjena u prirodu ljudi da će se manifestirati na neki način kroz povijest u svakom ljudskom društvu. Ova ljudska dobra pridonose sretnom i ispunjenom životu i intrinzično su vrijedna pojedincima, ali i društvu u cjelini.

Probacijska služba nije zadužena samo za nadzor ovisnika počinitelja kaznenog djela, već u okviru obavljanja probacijskih poslova može imati i veliku ulogu u njihovoj socijalnoj inkluziji u suradnji s drugim službama npr. sa službom socijalne skrbi (Raynor 2009.; Maloić i Rajić, 2012.). Keetley i Weaver (2004.), istražujući primjenjivost upravljanja slučajem (eng. *case management*) u okviru kaznenopravnog sustava vezano uz korisnike droga, konstatiraju kako se upravljanje slučajem koristi kada počinitelj kaznenog djela ima višestruke potrebe i kada je potrebna uključenost različitih profesionalaca (kaznenopravni sustav, zdravstveni djelatnici, itd.), tj. kada je potreban višeagencijski pristup. Kao glavnu razliku između tradicionalnih modela upravljanja slučajem i pristupa u okviru probacije Holt (2000.) ističe da treba uzeti u obzir kriminogene potrebe i provođenje uvjeta koje sadrži sankcija (Holt, 2000., prema ICPR, 2011.). Počinitelji kaznenih djela koji koriste droge generalno

pokazuju složene potrebe koje uključuju smještaj, obrazovanje, profesionalnu rehabilitaciju i povećanje prilika za zapošljavanje, zdravstvene potrebe i pomoć unutar obitelji. Mnoge su probleme ovisnici najčešće imali i prije stvaranja ovisnosti, kao na primjer manjak osobnih resursa – povjerenje u svoje sposobnosti, socijalne i životne vještine (Buchanan, 2006.). Zadovoljavanje ovih potreba, uz cilj reduciranja recidiva uzimanja droga i recidiva u činjenju kaznenih djela, od probacijskog službenika zahtijeva poznavanje svih resursa u zajednici, suradnju i izbjegavanje fragmentarnih pristupa (American Probation nad Parole Association, 1996.).

Pod supervizijom počinitelja kaznenih djela misli se na nadzor i pomoć, tj. na osiguranje potrebnih usluga – dakle, glavni je zadatak probacijskog službenika povezivanje korisnika droga sukladno njegovim potrebama s primjerenim uslugama i programima u zajednici (psihološke, socijalne i medicinske usluge). S obzirom na »**kriminalno razmišljanje**« kao kombinaciju stavova i uvjerenja koja podržavaju kriminalni životni stil i kriminalno ponašanje, tretman treba uključivati i trening specifičnih kognitivnih vještina (NIDA, 2006.). Važno je biti realan – za promjenu usvojenih ponašanja i rješavanje problema koji stoje iza njih potrebno je vrijeme, stoga poteškoće i recidivi trebaju biti očekivani i njima treba učinkovito upravljati (McNeill i Weaver, 2010.). McNeill (2006.) ističe rezultate istraživanja koji pokazuju da intervencije, s obzirom na intervencije koje su se već pokazale učinkovitima u okviru *desistance* paradigme, trebaju: poštovati i poticati djelovanje i refleksivnost; biti bazirane na legitimnim i poštivajućim odnosima uz individualni pristup; iskoristivati snage, kao i odgovarati na potrebe i rizike; biti fokusirane ne osobni kapital (motivacija i kapaciteti) ali i na socijalni kapital (uz otvaranje mogućnosti i prilika). Intervencije ne bi smjele biti fokusirane samo na osobu i njezine percipirane deficite. Naime, nije dovoljno samo razvijati osobni kapital ako u socijalnom kontekstu ne postoje mogućnosti da se on primijeni – potrebno je uvažavati osobni i socijalni kontekst postojanja prepreka i počiniteljev doživljaj tog konteksta.

Glavni je izazov pronaći način da se korisnike droga ne izdvaja iz zajednice u okviru zatvorskih kazni, a da se s druge strane ne ugrozi sigurnost zajednice. Veza no uz navedeno, može se javiti više problema: (1) velik broj predmeta po jednom probacijskom službeniku, (2) nedovoljan značaj koji se pridaje korištenju droga, (3) testiranje na droge provodi se prerijetko, (4) sankcije za nepridržavanje uvjeta često su preozbiljne (mjeseci i godine u zatvoru) (Hawken, 2010.).

Kršenje uvjeta probacije od strane korisnika droga

Značajan broj realizacija zatvorske kazne ili povrataka u zatvor nakon neuspjeha u okviru probacije događa se zbog kršenja uvjeta – postupaka kao što su propuštanje odlazaka na tretman ili pozitivan test na droge, a koji inače ne predstavljaju

kazneno djelo. U nekim državama, ovakva tzv. »tehnička« kršenja odnose se na više od polovice vraćenih u zatvor (Burke, Gelb i Horowitz, 2007.). Tri su glavna pristupa »tehničkom« kršenju uvjeta: (1) nestrukturirani, (2) propisani, tj. obvezujući, (3) strateški, a pobliže su prikazani u tablici 3.

Tablica 3. Pristupi »tehničkom« kršenju uvjeta

PRISTUPI »TEHNIČKOM« KRŠENJU UVJETA (Burke, Grelb i Horowitz, 2007.; Hawken, 2010.)	
Nestrukturirani	
- nema specifičnih kriterija ni smjernica kako donijeti odluku i što činiti u situacijama kršenja, niti postoji jasno poimanje svrhe	
Propisani, tj. obvezujući	
- jasno je i striktno propisano u kojim situacijama se uvjet mora opozvati	
Strateški	
- razvoj alata i politika koje pomažu u donošenju odluke koji kršitelji trebaju biti opozvani, a koji mogu nastaviti izvršavati sankcije i mjere u zajednici; uključuje jasnu definiciju željenih ishoda, korespondirajućih politika i alata i mjerenje učinkovitosti. Ključni elementi strateškog pristupa su:	
I. suradnja između autoriteta koji odlučuju o uvjetima i agencije koja vodi superviziju	- sud ili drugo nadležno tijelo trebaju biti upoznati i suglasni s načinom rada probacijskog sustava
II. razjašnjavanje ciljeva supervizije	- treba biti jasno što su ciljevi probacije; uspješna realizacija supervizije u zajednici bez novih kaznenih djela i žrtava u najboljem je interesu javne sigurnosti
III. dobri alati procjene rizika	- za odluku o odgovoru na specifična kršenja potrebno je raspolagati instrumentom za procjenu rizika
IV. strukturirana diskrecija	- probacijski službenici trebaju diskreciju kako bi mogli primjereno reagirati na različite situacije; navedeno uključuje i suglasnost tijela koja nadzire
V. gradiranje reakcija na kršenje	- jedini odgovor na kršenja ne može biti opoziv – moguće su dodatne obveze ili intenzivnija supervizija
VI. brzina i izvjesnost (sigurnost reakcije)	- reakcija mora biti brza i mora biti sigurna – uvjerenje da će se reakcija dogoditi
VII. pozitivno jačanje	- fokus je potrebno staviti na motiviranje počinitelja, pozitivno ponašanje, pozitivan <i>feedback</i> , ne samo na otkrivanje kršenja
VIII. supervizijske strategije i strategije vezane uz uvjete	- nadzor treba biti adekvatan riziku koji predstavlja počinitelj - tretmansi programi za koje je dokazano da smanjuju recidivizam - povezivanje počinitelja s uslugama u zajednici koje su mu potrebne
IX. resursi u zajednici	- mnogo kršenja uključuje recidiv u korištenju droga - probacijska služba mora raspolagati kontinuumom mjera i usluga za odgovor na ovakve situacije.

Strateški pristupi »tehničkom« kršenju uvjeta pokazali su se, u donosu na druge pristupe, učinkovitijim u ostvarivanju ciljeva probacijskih službi kao što su smanjenje recidivizma i zaštita zajednice (Burke, Gelb i Horowitz, 2007.).

RAD S KORISNICIMA DROGA U OKVIRU HRVATSKE PROBACIJE

Kaznenopravni aspekti zlouporabe droga i izmjene kaznenog zakonodavstva već su dosta opširno obuhvaćeni u domaćoj literaturi (Tripalo, 2003.; Bojanić i Mrčela, 2006.; Milivojević, 2009.). Ovdje ćemo samo naglasiti da stupanjem na snagu novog Kaznenog zakona od 01. siječnja 2013. godine, neovlašteno posjedovanje nedozvoljenih droga za osobu uporabu, a bez namjere prodaje, prestaje biti kazneno djelo i prelazi u prekršajnu sferu. Na ovaj način Hrvatska se priključuje europskom trendu kada se naglasak, umjesto na kazneni progon ovisnika, stavlja na suzbijanje proizvodnje i raspačavanja nedozvoljenih droga.

U većini europskih zemalja probacijska služba ima značajnu ulogu u okviru kaznenopravnog sustava. Uprava za probaciju osnovana je 2009. godine, a prvi probacijski uredi s radom su započeli 2011. godine. Od ožujka 2012. godine probacijski poslovi obavljaju se u okviru Uprave za kazneno pravo i probaciju, u okviru Sektora za probaciju (Kovčo Vukadin, Maloić i Rajić, 2012.), a na području države otvoreno je svih planiranih dvanaest probacijskih ureda (Probacijski ured u Dubrovniku s radom je počeo početkom 2013. godine, a pojedini su uredi s radom počeli tijekom 2012. godine). Zbog korištenja droga, u različite oblike liječenja tijekom 2012. godine bilo je uključeno 56 osuđenika u okviru provođenja zaštitnog nadzora uz uvjetnu osudu (4 po procjeni probacijskog službenika), 136 osuđenika kojima je uz rad za opće dobro izrečena sigurnosna mjera ili posebna obveza liječenja, 2 osuđenika u okviru uvjetnog otpusta i 3 osobe temeljem rješenja državnog odvjetnika (uvjetna odgoda kaznenog progona) – ukupno 197 osoba, tj. 6% svih osoba uključenih u obavljanje probacijskih poslova (od 01. siječnja do 31. prosinca 2012. godine probacijski službenici su u radu imali 3 284 predmeta). S početkom rada svih probacijskih ureda i uslijed povećanja broja i vrste i broja probacijskih poslova očekuje se da će ovisnika biti sve više.

Misija je hrvatske probacijske službe suradnja sa zajednicom kako bi se zaštitila javnost i smanjio rizik od recidivizma kroz rehabilitaciju i reintegraciju počinitelja u društvo, te kako bi se osiguralo poštovanje prava i potreba žrtava (Ministarstvo pravosuđa, 2007.). Prema čl. 2. Zakona o probaciji svrha je obavljanja probacijskih poslova zaštita društvene zajednice od počinitelja kaznenog djela, njegove resocijalizacije i reintegracije u zajednicu utjecanjem na rizične čimbenike koji su povezani s činjenjem kaznenih djela. Probacijski poslovi obavljaju se pri odlučivanju o

kaznenom progonu, određivanju mjera osiguranja prisutnosti okrivljenika, izboru vrste kaznenopravnih sankcija i izvršavanju kaznenopravnih sankcija izrečenih počinitelju kaznenog djela.

Uvjetna odgoda kaznenog progona u Hrvatskoj se primjenjuje tek petnaestak godina, tako da možemo reći da se radi o novom institutu kaznenog procesnog prava, koji se još uvijek primjenjuje u relativno malom broju. Za navedeno, uglavnom se navode dva razloga: složeni postupak koji zahtijeva dosta rada prije donošenja odluke i raniji nedostatak odredbi za provedbu nadzora prilikom odgode progona kada su u pitanju odrasle osobe, a potom usporen razvoj kapaciteta probacijske službe (Krapac i Novosel, 2010.). Povećanju primjene ovog instituta trebao bi doprinijeti daljnji razvoj probacijske službe (Sirotić, 2012.). Hrvatska probacijska služba nadzor obveza određenih od strane državnog odvjetnika zasad obavlja u malom broju, a od osnivanja službe nije zaprimljen nijedan zahtjev za izvješćem od strane državnog odvjetnika vezan uz odlučivanje o kaznenom progonu. Uzrok navedenom mogao bi biti nedovoljan interes državnih odvjetnika, međutim vjerojatniji je razlog svjesnost o zasad još ograničenim kapacitetima novoosnovane probacijske službe.

Od studenog 2013. godine probacijska služba započela je i s dostavom izvješća kod odlučivanja o izboru vrste i mjere kaznenopravne sankcije na zahtjev suda. Radi se o vrlo zahtjevnom i odgovornom poslu koji će probacijskoj službi otvoriti prostor da kod ovisnika počinitelja kaznenog djela, uz prepoznavanje kriminogenih rizika, naglasak stavi i na kriminogene potrebe, tj. na tretman vezan uz korištenje droga kada je to potrebno. Taj tretman trebao bi se realizirati u zajednici, kad god je to opravdano s obzirom na sigurnost zajednice.

Izvršavanje sankcija i mjera u zajednici, tj. alternativne strategije nošenja s ovisnim počiniteljima kaznenih djela izvan zatvora ovisit će i o dostupnosti tretmana u zajednici, s obzirom da hrvatska probacijska služba, koja je tek na početku svojeg razvoja, još dugo neće imati kapaciteta za razvoj vlastitih programa. U tom smislu, ključno je razvijati suradnju s pružateljima različitih oblika psihosocijalnog tretmana u zajednici namijenjenih ovisnicima, te raditi na prevladavanju eventualnih zapreka takvoj suradnji. Prvi i jako važan korak je uspostaviti adekvatnu komunikaciju i učinkovit proces razmjene informacija s različitim agencijama, a po potrebi i između različitih agencija. Naime, određeni pružatelji usluga (tretmana) mogu smatrati etički upitnim dostavu rezultata pozitivnih testova, ako znaju da to predstavlja kršenje probacije i da može uslijediti zatvaranje počinitelja kaznenog djela. S druge strane, kada su u pitanju počinitelji kaznenih djela, posebno je važno osigurati sigurnost žrtve, zajednice i počinitelja (Martin i Ripley, 2011.). Dinamično partnerstvo između probacijske službe, tretmanskih agencija, istraživača i povezanih pružatelja usluga u zajednici daje veće šanse u poboljšanju dugoročnih ishoda

tretmanskim strategijama usmjerenim na suzbijanje korištenja droga (American Probation and Parole Association, 1996.).

U svom radu probacijski službenici, radi procjene rizika nanošenja ozbiljne štete i vjerojatnosti ponovnog počinjenja kaznenog djela te detektiranja kriminogenih potreba na kojima je potrebno raditi, primjenjuju alat Sustav procjene počinitelja (SPP). Alat se temelji na dokazima i istraživanjima prikupljenima u drugim zemljama, a razvijen je iz engleskog alata procjene nazvanog *Offender Assessment System (OASys)* (Newbold, 2011.). Identificiranje kriminogenih potreba obuhvaća informacije o kaznenom djelu, analizu djela, smještaj, obrazovanje, osposobljavanje i zaposlenje, odnose, stil života i socijalne veze, zlouporabu droga, zlouporabu alkohola, emocionalnu prilagodbu, razmišljanje i ponašanje, stavove, zdravlje. Rezultati britanskog istraživanja pokazuju kako je povijest kriminalnog ponašanja najznačajniji statični rizični čimbenik, a da su droga i smještaj najznačajniji dinamički čimbenik rizika (Howard, 2006.; May, 1999., prema Ricijaš 2010.). Na temelju rezultata SPP-a, hrvatska probacijska služba potom izrađuje i pojedinačni plan rada s počiniteljem kaznenog djela, uključujući i zlouporabu droga.

U okviru dvogodišnjeg IPA 2008 EU Twinning projekta probacijski službenici već su završili temeljnu edukaciju vezanu uz paradigmu »što funkcionira« i paradigmu prestanka činenja kaznenih djela, upravljanje slučajem, motivacijsko intervjuiranje, prosocijalno modeliranje i model dobrih života. U istraživanju provedenom 2012. godine na uzorku od 42 službenika probacije (76,4% svih zaposlenih), u okviru najniže procjene kompetentnosti službenici probacije su između ostalog procijenili i svoju kompetentnost za rad s ovisnicima u okviru probacije (Ricijaš, Maloić i Rajić, 2012.). Krajem 2013. godine započeo je proces dodatne izobrazbe probacijskih službenika vezane uz rad s ovisnicima, koji je u prvoj fazi primarno usmjeren na voditelje probacijskih ureda i koordinateure za suzbijanje zlouporabe droga iz svih dvanaest probacijskih ureda. U daljnjem radu probacijske službe s ovisnicima, kao problem mogao bi se pojaviti veći broj predmeta po jednom probacijskom službeniku, uslijed usporenog prijma novih službenika (Kovčo Vukadin, Rajić i Maloić, 2011.), što donosi rizik **administrativnog postupanja usmjerenog prvenstveno na nadzor i detektiranje kršenja** i od sada se pokazalo neučinkovitim.

ZAKLJUČAK

Europske zemlje sada sve izraženije, za razliku od ranijih pristupa usmjerenih na prohibiciju i represiju, zastupaju pristupe koji se oslanjaju na novu paradigmu suzbijanja potražnje zlouporabe droga. Kroz ovu paradigmu na problem korištenja droga prvenstveno se nastoji odgovoriti u okviru socijalne i zdravstvene domene, tj. kroz prevenciju, edukaciju i tretman. Pri tome se naglasak stavlja na sveobuhvat-

nost, ali uz diferencijaciju (velika je razlika između konzumacije marihuane i intravenoznog uzimanja heroina) u smislu usvajanja različitih pristupa i metodoloških orijentacija. U odnosu na kriminal povezan sa zlouporabom droga, kao jedno od važnih načela zastupa se proporcionalnost (jedan je od primjera neproporcionalnosti koji se često navodi i zatvorsko kažnjavanje korisnika droga za posjedovanje droge). Ovoj paradigmi teži i Hrvatska, uvođenjem novih zakonskih rješenja i osmišljavanjem strategija temeljenih na domaćim i inozemnim znanstvenim istraživanjima, uz uključivanje svih sektora društva. Suzbijanje kriminaliteta vezanog za (međunarodne) kriminalne organizacije koje se bave proizvodnjom, trgovinom i krijumčarenjem droge ostaje u fokusu interesa europskih zemalja pa tako i Hrvatske.

Nacionalna strategija suzbijanja zlouporabe droga u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2012. do 2017. godine¹ kao neke od ključnih ciljeve definira: (1) smanjenje dostupnosti droga na svim razinama i svih oblika kriminala vezanog za zlouporabu droga, (2) unapređivanje, izgradnju i umrežavanje sustava za suzbijanje zlouporabe droga i (3) borbu protiv ovisnosti na nacionalnoj i lokalnoj razini. U okviru Nacionalne strategije kao poseban cilj probacijskog sustava ističe se razvoj i osmišljavanje probacijskih poslova za osuđene počinitelje kaznenih djela s problemom zlouporabe droga, u svrhu liječenja ovisnosti, uključivanja u programe rehabilitacije i ponovne društvene integracije. Ovaj se cilj dodatno konkretizira u okviru Nacionalnog akcijskog plana suzbijanja zlouporabe droga u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2012. do 2014. godine²: (1) povećati broj mjera i sankcija koje se u društvenoj zajednici provode prema punoljetnim ovisnicima počiniteljima kaznenih djela i unaprijediti njihovo izvršavanje i (2) provoditi aktivnosti na stvaranju preduvjeta za kvalitetan rad s ovisnicima u društvenoj zajednici u sklopu probacijskog sustava.

Za korisnike droga koji ne čine kaznena djela, u zajednici treba osigurati dovoljno raznovrsnih, dostupnih i raspoloživih programa, između ostalog i kako bi se prevenirala njihova moguća kriminalna aktivnost. Ovi programi svakako trebaju biti dostupni i prema njima treba usmjeravati i korisnike droga koji su zatečeni s određenom količinom droge, prema kojima će se postupati u okviru prekršajnog postupka. Osim usmjeravanja na tretmanske programe, posebno su važni i programi smanjenja šteta povezanih sa zlouporabom droga, kao i kreiranje novih programa za pojedine skupine u riziku (npr. rekreativne korisnike droga u klubovima) (Zovko, 2011., Ured za suzbijanje zlouporabe droga Vlade RH, 2013.). U Hrvatskoj je suzbijanje pojave ovisnosti i zlouporabe droga osim u okviru represivnog zastu-

¹ Nacionalna strategija dostupna je na mrežnoj stranici: <http://www.uredzadroge.hr/dokumenti/>.

² Akcijski plan dostupan je na mrežnoj stranici: <http://www.uredzadroge.hr/dokumenti/>.

pljeno i u okviru zdravstvenog i socijalnog sustava, što predstavlja dobru bazu za unapređivanje postojećih i razvoj novih programa.

S obzirom na rezultate istraživanja nemoguće je zanijekati povezanost droge i kriminala, neovisno o različitim tumačenjima te povezanosti, pa tako i činjenicu da se susrećemo s mnogim korisnicima droga koji čine raznovrsna kaznena djela. Iako se u okviru hrvatskog probacijskog sustava sada radi i s ovisnicima osuđenima zbog posjedovanja droga za osobnu uporabu prema ranije važećim zakonskim normama, sukladno zakonskim izmjenama to više neće biti zadaća probacije, s obzirom da se hrvatska probacijska služba isključivo bavi kaznenom sferom. To bi moglo dovesti do zaključka da će probacijska služba ubuduće raditi samo s teškim, kriminaliziranim ovisnicima, kod kojih bi odgovor trebala prvenstveno biti represija, a tek sekundarno tretman. Na ovaj način naglasak bi se stavio na ugrozu društvene sigurnosti, a postupalo bi se uglavnom kroz ne-tretmansku paradigmu, što se u okviru inozemnih iskustava do sada nije pokazalo osobito učinkovitim.

Osnivanjem probacijske službe u Hrvatskoj zapravo su dodatno otvorene mogućnosti za širu primjenu ranije u radu opisane integrirane strategije, tj. za kombinaciju javnozdravstvenog i društveno-zaštitnog pristupa, koja su u svijetu do sada pokazala najučinkovitijom. Postupanje s ovisnicima koji čine kaznena djela zahtijeva sveobuhvatnu procjenu kriminogenih rizika i potreba, primjenom standardiziranih aktuarskih instrumenata, pri čemu je probacijskim službenicima potrebno osigurati dovoljno vremena za primjenu instrumenata kao i dostatnu izobrazbu. Ovakva je procjena, uz stručno medicinsko mišljenje, preduvjet i temelj određivanja sankcije ili mjere, potrebnih tretmanskim intervencija te evaluacije tretmanskog procesa u svrhu prilagodbe ili promjene pojedinih intervencija (Maloić i Mažar, 2013.).

Hrvatskoj će probacijskoj službi rad s ovisnicima u zajednici u velikoj mjeri olakšati postojeći stručno usuglašeni Hrvatski model liječenja, koji je pod tim nazivom poznat i priznat i u međunarodnim krugovima (Barišić, 2008.; Tiljak i sur., 2012.). Radi se, doduše, o modelu koji je još potrebno razvijati, međutim on inicijalno, s obzirom na uključenost obiteljskih liječnika, kao i na mogućnost uključivanja centara za socijalnu skrb koji su prisutni u svakoj zajednici, jamči dostupnost informacija i usluga. Kroz ostale subjekte i oblike liječenja (mreža izvanbolničkog i bolničkog tretmana, usluge u okviru nevladinog sektora) moguće je ostvariti i raznovrsnost i prilagođavanje programa i usluga različitim potrebama korisnika droga, pa tako i onih u okviru probacijskog sustava. Na ovaj način hrvatska probacijska služba ima mogućnost razvoja novog specifičnog modela liječenja ovisnika počinitelja kaznenih djela kroz suradnju probacijskog i drugih sustava, učinkovitog u specifičnom hrvatskom kontekstu. Uz uvažavanje koncepta sigurnosti zajednice, ovaj model svakako treba obuhvatiti i pristup smanjivanja štete povezanih sa zlo-

uporabom droga, kao i usmjerenost na socijalnu reintegraciju ovisnika počinitelja kaznenih djela. Aktualno je, u organizaciji Ureda za suzbijanje zlouporabe droga Vlade Republike Hrvatske, u tijeku izrada Smjernica za psihosocijalni tretman ovisnosti o drogama u zdravstvenom, socijalnom i zatvorskom sustavu³ – uključujući i probacijski sustav, a kojima će se dodatno staviti naglasak na tretmanski aspekt rada s ovisnicima u svim sustavima i povezanost tih sustava.

S obzirom na pozitivna međunarodna iskustva utemeljena na rezultatima znanstvenih istraživanja, a ne na ranijem ideološkom poimanju problema zlouporabe droga, u daljnjem unapređivanju rada hrvatske probacijske službe s ovisnicima, opravdanim se čini uvažiti i sljedeće smjernice:

(1) uvažavati zlouporabu droga kao važnu determinantu negativnih ishoda probacije i kao značajan dinamički čimbenik rizika

(2) u radu slijediti integriranu strategiju, tj. kombinaciju javnozdravstvenog i društveno-zaštitnog pristupa

(3) što više koristiti mogućnosti diverzije i sankcija i mjera u zajednici kad god je moguće prednost dati radu s počiniteljem u zajednici te širiti mogućnosti tretmana u zajednici

(4) koristiti intervencije i načine rada za koje postoje dokazi učinkovitosti – procjena rizika i potreba, izrada individualnog plana rada u skladu s rezultatima procjene, motivacijsko intervjuiranje, sustav nagrade i kazne, prosocijalno modeliranje, model dobrih života, upravljanje slučajem, intervencije temeljene na kognitivno bihevioralnom pristupu

(5) počinitelju pristupati individualno u okviru profesionalnog i poštivajućeg odnosa u okviru proaktivne i participirajuće supervizije

(6) uz jačanje osobnog, naglasak je potrebno staviti i na jačanje socijalnog kapitala, tj. na suradnju sa sustavom socijalne skrbi i drugim subjektima u zajednici

(7) razvijati strateški pristup »tehničkom« kršenju uvjeta.

Za navedeno će biti nužno daljnje povećanje broja probacijskih službenika i jačanje kapaciteta probacijske službe, uz jačanje povjerenja državnih odvjetnika i sudaca u usluge probacijske službe i spremnosti pružatelja različitih usluga u zajednici na suradnju s probacijskom službom.

Na ovaj način probacijska služba ostvarit će svoj potencijal kao važan čimbenik u okviru daljnjeg razvoja hrvatskog integriranog, znanstveno utemeljenog sustava smanjenja potražnje droga, posebice u smjeru preveniranja recidivizma (ovisničkog i kriminalnog) te socijalne integracije ovisnika počinitelja kaznenih djela.

³ *Tekst Prijedloga nacrtu Smjernica za psihosocijalni tretman ovisnosti o drogama u zdravstvenom, socijalnom i zatvorskom sustavu od 02. kolovoza 2013. godine dostupan je na mrežnoj stranici: <http://www.uredzadroge.hr>.*

LITERATURA

1. American Probation and Parole Association (1996). **Substance abuse treatment**. Preuzeto s: http://www.appa-net.org/eweb/Dynamicpage.aspx?site=APPA_2&webcode=IB_PositionStatement&wps_key=7fc2f2f7-f752-4c3e-adb8-64b4b49dfa58 (04.04.2013.).
2. American Psychiatric Association (2013). **DSM-5 implementation and support**. Preuzeto s: <http://www.dsm5.org/Pages/Default.aspx> (20.12.2013.).
3. Anderson, S. (2012). European drug policy: The cases of Portugal, Germany and The Netherlands. **EIU Political Science Review**, 1 (1). Preuzeto s: http://www.eiu.edu/polisci/eiu_poli_sci_review_spring_2012.php (03.04.2013.).
4. Arnhart, L. (1998). **Darwinian natural right: The biological ethics of human nature**. Albany: NY. State University of New York Press.
5. Barišić, V. (2008). **Mjere prevencije ovisnosti o psihoaktivnim tvarima u primarnoj zdravstvenoj zaštiti**. Nastavni zavod za javno zdravstvo – Prevencija ovisnosti Split. Preuzeto s: <http://www.nzjz-split.hr/userfiles/mjere%20prevencije%20u%20pzz.pdf> (23.12.2013.).
6. Benekos, P. J. & Merlo, A. V. (1995). Three strikes and you're out!: The political sentencing game. **Federal Probation**, 9 (1), 3-9.
7. Bojanić, I. & Mrčela, M. (2006). Svrha kažnjavanja u kontekstu šeste novele Kaznenog zakona. **Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu**, 13 (2), 431-449.
8. Bosker, J., Witteman, C. & Hermans, J. (2013). Do intervention plans meet criteria for effective practice to reduce recidivism? How probation officers forget about social capital and basic needs. **European Journal of Probation**, 5 (1), 65-85.
9. Buđanovac, A. & Jandrić, A. (2002). Stavovi konzumenata o nekim aspektima problematike droga i prevenciji u odnosu na učestalost korištenja i vrste droga. **Kriminologija i socijalna integracija**, 10 (2), 175-190.
10. Bullock, K. (2010). The construction and interpretation of risk management technologies in contemporary probation practice. **British Journal of Criminology**, 51 (1), 120-135.
11. Burke, P., Gelb, A. & Horowitz, J. (2007). **When offenders break the rules, smart responses to parole and probation violations**. Public Safety Brief. Philadelphia: Pew's Center on the State.
12. Buchanan, J. (2006). Understanding problematic drug use: A medical matter or a social issue. **British Journal of Community Justice**, 4 (2), 387-397.
13. Butorac, K. & Mikšaj Todorović, Lj. (2002). Razlike među ovisnicima delinkventima s obzirom na direktnu i indirektnu involviranost u kriminalitete vezan uz drogu. **Kriminologija i socijalna integracija**, 10 (1), 35-40.
14. European Organisation for Probation (2011). **Probation in Europe: Summaries 2009-2010**. Preuzeto s: <http://www.cep-probation.org/page/58/knowledgebase> (19.04.2013.).

15. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (2012). **Legal topic overviews: Penalties for illegal drug trafficking**. Preuzeto s: <http://www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index146646EN.html> (23.12.2013.).
16. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (2013). **Drug-related crime**. Preuzeto s: <http://www.emcdda.europa.eu/themes/monitoring/crime> (23.12.2013.).
17. Farabee, D., Prendergast, M. & Anglin, M. D. (1998). The effectiveness of coerced treatment for drug-abusing offenders. **Federal Probation**, 62 (1), 3-10.
18. Frisher, M. & Beckett, H. (2006). Drug use desistance. **Criminology and Criminal Justice**, 6 (1), 127- 145.
19. Galić, L. (2003). Komponente životnog stila ovisnika s obzirom na kriminogene potrebe i rizike. **Kriminologija i socijalna integracija**, 11 (2), 117-126.
20. Gilderbloom, J., Hanka, M. J. & Lasley, C. B. (2009). Amsterdam: Planning and policy for the ideal city? **Local Environment: The International Journal of Justice and Sustainability**, 14 (6), 473-493.
21. Gottfredson, D. C., Kearley, B. W. & Bushway, S. D. (2008). Substance use, drug treatment, and crime: An examination of intra-individual variation in a drug court population. **Journal of Drug Issues**, 38 (2), 601-630.
22. Greene, J. (2002). Getting tough on crime: The history and political context of sentencing reform developments leading to the passage of the 1994 Crime Act. In: Tata, C. & Hutton N. (eds.), **Sentencing and society: International perspectives**. Hampshire: Ashgate Publishing Limited.
23. Greenwald, G. (2009). **Drug decriminalization in Portugal: Lessons for creating fair and successful drug policies**. Washington: CATO Institute.
24. Harrel, A. & Roman, J. (2001). Reducing drug use and crime among offenders: The impact of graduated sanctions. **Journal of Drug Issues**, 31 (1), 207-232.
25. Huebner, B. M. (2006). **Drug abuse, treatment, and probationer recidivism**. Chicago: Illinois Criminal Justice Information Authority.
26. Hawken, A. (2010). HOPE for probation: How Hawaii improved behaviour with high-probability, low-severity sanctions. **The Journal of Global Drug Policy and Practice**, 4 (2). Preuzeto s: <http://www.globaldrugpolicy.org/previous.html>. (03.03.2013.).
27. Institute for Criminal Policy Research (ICPR) (2011). **DOMICE literature review**. Preuzeto s: http://www.domice.org/uploaded_files/Domice%20Literature%20Review%20November%202011.pdf. (05.04.2013.).
28. Jandrić, A. (2006). Izvaninstitucionalni programi rada s ovisnicima o ilegalnim drogama: Mogućnosti izricanja alternativnih sankcija punoljetnim osuđenim ovisnicima. **Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci**, 27 (2), 1033-1053.
29. Jelsma, M. (2008). **The current state of drug policy debate: Trends in the last decade in the European Union and United Nations**. London: Transnational Institute.

30. Kazneni zakon (2011). **Narodne novine**, 125/2011., 144/2012.
31. Keetley, K. & Weaver, T. (2004). **Evaluation of the drug interventions programme: Literature review of case management**. Unpublished paper. London: Centre for Research on Drugs and Health Behaviour, Imperial College.
32. Kovčo Vukadin, I., Rajić, S. & Maloić, S. (2011). Izazovi u izgradnji probacijskog sustava u Republici Hrvatskoj. **Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu**, 18 (2), 713-735.
33. Kovčo Vukadin, I., Maloić, S. & Rajić, S. (2012). Policija i probacija – novi partneri u zaštiti zajednice? **Policija i sigurnost**, 21 (4), 800-820.
34. Krapac, D. & Novosel, D. (2010). Rad državnog odvjetnika u predistražnom postupku i razlozi odbačaja kaznenih prijavi prema odredbama Zakona o kaznenom postupku. **Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu**, 17 (1), 125-174.
35. Langan, P. A. & Levin, D. J. (2002). **Recidivism of prisoners released in 1994**. U.S.: Justice Department.
36. Maloić, S. & Mažar, A. (2013). Pristupi i tehnike rada s ovisnicima u probaciji. **Kriminologija i socijalna integracija** (u postupku objave).
37. Maloić, S. & Rajić, S. (2012). Potreba i značaj razvoja suradnje probacijskog sustava i sustava socijalne skrbi u RH. **Ljetopis socijalnog rada**, 19 (1), 29-52.
38. Maloić, S., Ricijaš, N. & Rajić, S. (2012). Povijesni razvoj i modeli ranijeg otpusta zatvorenika: Značaj za aktualnu hrvatsku kaznenopravnu praksu. **Kriminologija i socijalna integracija**, 20 (2), 29-46.
39. Marlowe, D. B. (2002). Effective strategies for intervening with drug abusing offenders. **Villanova Law Review**, 47, 989-1026.
40. Makvić, H. (2003). Dekriminalizacija i legalizacija ilegalnih droga. **Kriminologija i socijalna integracija**, 11 (1), 73-83.
41. Martin, L. & Ripley, B. (2011). **Substance abuse treatment and the adult offender on probation or parole**. Preuzeto s: <http://www.heiselandassoc.com/Mydocs/Martin%20&%20Ripley%20SA%20Tx%202.pdf> (03.04.2013.).
42. Newbold, K. (2011). An evaluation of the offender assessment system as an assessment tool for the national probation service. **Internet Journal of Criminology**. Preuzeto s: http://www.internetjournalofcriminology.com/Newbold_An_Evaluation_of_the_Offender_Assessment_System_IJC_August_2011.pdf (16.09.2013.).
43. McNeill, F. (2006). A desistance paradigm for offender management. **Criminology and Criminal Justice**, 6 (1), 39- 62.
44. McNeill, F. & Weaver, B. (2010). **Changing lives? Desistance research and offender management**. Glasgow: The Scottish Centre for Crime and Justice Research and Glasgow School of social Work.
45. Milivojević, L. (2009). Suzbijanja trgovine opojnim drogama. **Policija i sigurnost**, 18 (1), 49-64.

46. Ministarstvo pravosuđa (2007). **Ustrojavanje hrvatske nacionalne probacijske službe-Petogodišnja strategija 2008.-2012.g.** Preuzeto s: <http://www.mprh.hr/Default.aspx?sec=362>, (20.05.2013.).
47. Ministarstvo pravosuđa RH (2011). **Sustav procjene počinitelja – priručnik.** Interni materijal.
48. Mumola, J. & Bonczar, T. P. (1998). **Substance abuse and treatment of adults on probation, 1995.** U. S. Department of Justice.
49. National Institute on Drug Abuse (NIDA) (2006). **Principles of drug abuse treatment for criminal justice populations.** A research – based guide. Preuzeto s: <http://www.drugabuse.gov/publications/principles-drug-abuse-treatment-criminal-justice-populations> (03.10.2013.).
50. National Institute on Drug Abuse (NIDA) (2012). **Criminal justice and drug abuse.** Preuzeto s: <http://www.drugabuse.gov/related-topics/criminal-justice-drug-abuse> (23.12.2013.).
51. Norton, S. (2012). Motivational interviewing: An appropriate model for engaging clients with drug abuse problems in the probation service. **Irish Probation Journal**, 9, 132–42.
52. Peters, R. H. & Wexler, H. K. (2005). **Substance abuse treatment for adults in the criminal justice system.** A treatment improvement protocol (TIP) series, 44, Rockville: U.S. Department of Health and Human Services.
53. Petry, N. M. (2006). Contingency management treatments. **The British Journal of Psychiatry**, 189, 97–98.
54. Pilling, S., Hesketh, K. & Mitcheson, L. (2010). **Routes to recovery: Psychosocial interventions for drug misuse.** National Treatment Agency for Substance Misuse. Preuzeto s: http://www.nta.nhs.uk/uploads/psychosocialtoolkit_june10.pdf (05.04.2013.).
55. Purvis, M., Ward, T. & Willis, G. (2011). The good lives model in practice: Offence pathways and case management. **European Journal of Probation**, 3, (2) 4–28.
56. Raynor, P. (2009). Why help offenders? Arguments for rehabilitation as a penal strategy. **European Journal of Probation**, 1, (1) 3–20.
57. Ricijaš, N. (2010). **Instrumenti procjene kriminogenih rizika i potreba u probaciji.** Zagreb, 3. hrvatski kongres socijalnih pedagoga s međunarodnim sudjelovanjem, 23.-25. travanj 2010. godine. Preuzeto s: <http://husp.hr/index.php/cro/Strucni-skupovi/3.-Kongres-socijalnih-pedagoga-s-medunarodnim-sudjelovanjem> (09.04.2013.).
58. Ricijaš, N., Maloić S. & Rajić, S. (2012). **Doživljaj posla probacijskih službenika u Hrvatskoj.** Zagreb, 8. međunarodni znanstveni skup Istraživanja u edukacijsko-rehabilitacijskim znanostima, 27.-29. rujna 2012. godine. Preuzeto s: http://bib.irb.hr/datoteka/595975.PROBACIJSKI_SLUBENICI_-_ERF_zn.skup.pdf (09.04.2013.).
59. Simpson, M. (2003). The relationship between drug use and crime: A puzzle inside an enigma. **International Journal of Drug Policy**, 14 (4), 307–319.

60. Sirotić, V. (2012). Uvjetna odgoda kaznenog progona punoljetnog počinitelja kaznenog djela. **Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu**, 19 (1), 161-207.
61. Šarić, J., Sakoman, S. & Zdunić, D. (2002). Zloupotreba droga i uključenost u kriminalno ponašanje. **Društvena istraživanja**, 11 (2-3), 58-59.
62. Tatalović Vorkapić, S., Antičević, V. & Dadić Hero, E. (2010). Mjerenje ovisnosti i kriminaliteta kod opijatskih ovisnika primjenom EPQ R/A. **Kriminologija i socijalna integracija**, 18 (1), 1-11.
63. Taxman, F. S. (1999). Graduated sanctions: Stepping into accountable systems and offenders. **Prison Journal**, 79 (2), 182-205.
64. Taxman, F. S., Perdoni, M. L. & Harrison, L. D. (2007). Drug treatment services for adult offenders: The state of the state. **Journal of Substance Abuse Treatment**, 32 (3), 239-254.
65. Tiljak, H., Neralić, I., Cerovečki, V., Kastelić, A., Ožvaldić, Z. & Tiljak, A. (2012). Mogućnosti u liječenju ovisnika o opijatima u primarnoj zdravstvenoj zaštiti i obiteljskoj medicini. **Acta Medica Croatica**, 66 (4), 295-301.
66. Tripalo, D. (2003). Kaznenopravni aspekti zloupotrebe droga. **Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu**, 10 (2), 553-585.
67. Trotter, C. (2009). Pro-social Modelling. **European Journal of Probation**, 1, (2) 142 – 152.
68. Ured za suzbijanje zloupotrebe droga Vlade RH (2013). **Smanjenje štete**. Preuzeto s: <http://www.uredzadroge.hr/ovisnosti-i-vezane-teme/smanjenje-stete/> (27.12.2013.).
69. Van Zyl Smit, D. (2007). **Handbook of basic principles and promising practices on alternatives to imprisonment**. New York: United Nations.
70. Zakon o probaciji (2012). **Narodne novine**, 143/2012.
71. Zakon o suzbijanju zloupotrebe droga (2013). **Narodne novine**, 171/2001, 87/2002, 163/2003, 141/2004, 40/2007, 149/2009, 84/2011, 80/2013.
72. Zovko, S. (2011). **Utjecaj politike smanjenja šteta zloupotrebe droga na promjenu zdravstvenog ponašanja intravenskih korisnika droga**. Doktorska disertacija. Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
73. Žic-Blažić, J. (2000). Terapijske zajednice kao preventivni čimbenik kriminaliteta ovisnika. **Kriminologija i socijalna integracija**, 8 (1-2), 137-144.
74. Ward, T. & Maruna, S. (2007). **Rehabilitation: Beyond the risk paradigm**. London: Routledge.
75. West, R. (2013). **EMCDDA Insights: Models of addiction**. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
76. Whitehead, J. T. (1995). Ethical issues in probation and parole. In: Braswell, M. C., McCarthy B. R. & McCarthy, B. J. (eds.), **Justice, crime, and ethics**. Cincinnati, Ohio: Anderson Publishing.

Snježana Maloić

Adriana Mažar

Ministry of Justice

Directorate for Criminal Law and Probation

Sector for Probation – Central Office

Anita Jandrić Nišević

University of Zagreb

Faculty of Education and Rehabilitation Sciences

Department of Criminology

DRUG ABUSE - PROBATION SERVICE APPROACHES, PARADIGMS AND WORKING METHODS

SUMMARY

Since drug addicts often commit crime, they come into contact with the criminal justice system and become potential clients of the Probation Service. In Croatia, first probation offices and first probation officers have started operating only recently. Therefore, it is expected that with the increase in the number of persons involved in the probation, the number of addicts who will need help from the Probation Service will also increase. This paper deals with international approaches and strategies related to the problem of drug abuse and the current paradigm of working with offenders under the Probation Service supervision. It analyses the significance of drug abuse within the framework of the Probation Service, especially in the area of delivering reports when making various decisions in the criminal justice system, as well as working with offenders in the community. The paper also presents some specific modes and interventions that have proved to be effective in dealing with drug addicts, with a special emphasis on the problem of violation of conditions of probation, more commonly found in drug addicts. The paper gives a brief overview of the current situation in Croatia, offering guidelines for further improvement of working with drug addicts under probation.

Key words: *drugs, addiction, crime, probation.*